

ARTICLE INFO

Received: 13th December 2022

Accepted: 21th December 2022

Online: 23th December 2022

KEY WORDS

Fermer xojalıqları, diyxan xojalıqları, Qaraózek rayoni, rawajlanıw joli, kórsetkishler.

Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń “Fermer, diyxan xojalıqları hám tamarqa jer iyeleriniń huqıqları hám nızamlı máplerin qorgaw, awıl xojalıǵı egin maydanlarınan nátiyjeli paydalanıw sistemasın tupten jetilistiriw ilajları tuwrısında”gi pàrmanı qabıl etildi. [1]. Usı qarardıń atqarılıwın támiyinlew maqsetinde tómendegi jumıslar àmelge asirilıwı belgilendi:

- Fermer, diyxan xojalıqları hám ùy aldı jer iyeleriniń huqıqları hám nızamlı máplerin, sonday-aq mámleket hám xojalıq basqarıwı shólkemleri, jergilikli mámleket hákimiyatı shólkemleri, tayarlaw, támiynat hám xızmet kórsetiw shólkemleri menen munasábetlerde, qadaǵalaw etiwshi organlar tárepinen tekseriwler ótkeriw processinde hám de sudda islerdi kórip shıǵıwda qorgaw
- fermer, diyxan xojalıqları hám tamarqa jer iyelerine awıl xojalıǵı

QARAÓZEK RAYONINIŃ FERMER XOJALIQLARINIŃ GEOGRAFIYASI (RAWAJLANIWI HÁM PERSPEKTIVASI)

¹Panaev Ájiniyaz Nurniyazovich,

²Ballieva Ruza

¹Geografiya úyreniw obiekti qániygeligi 2-kurs magistranı, QMU,
²Ilmiy basshı, Tábiyiy geografiya hám gidrometeorolgiya kafedrası
professorı t.i.d, QMU

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7478789>

ABSTRACT

Házirgi kúnde fermer hám diyxan xojalıqları mámlekettiń ekonomikalıq jaqtan rawajlanıwına tiykarǵı úles qosıwshı baǵdar bolıp tabıladı. Sonlıqtan da, usı maqalanıń tiykarǵı maqseti fermer hám diyxan xojalıqlarınıń rawajlanıw principlerin úyreniw hám olardı ámeliyatta qollaw bolıp tabıladı. Sol sebepli, bul maqalada Qaraózek rayonınıń fermer hám diyxan xojalıqlarınıń rawajlanıw jolın izertleydi. Izertlew jumısınıń nátiyjesi sonı kórsetedi, Qaraózek rayonınıń fermer hám diyxan xojalıqları aldınǵı jıllarǵa salıstırǵanda rawajlanıw kórsetkishi joqarı ekenligi tabıldı.

ónimlerin jetistiriw, qayta islew, saqlaw hám satıw jumıslarında, sonday-aq agrotexnikalıq ilajlardı ámelge asırıwda hám de shártnamalar dúziwde, ónimlerdi sırtqı bazarlarǵa kirip qılıwda hár tárepleme kómeklesiw;

1. awıl xojalıǵında shártnama ıntızamın bekkemlew, fermer, diyxan xojalıqları basshıları hám ùy aldı jer iyeleriniń huqıqiy sawatlı adamlıǵı hám mádeniyatın asırıw, agrar tarawda miynet munasábetlerin jetilistiriw boyınsha kompleks ilajlardı ámelge asırıw;

Awıl xojalıǵı ekonomikanıń eń áyyemgi tarmaqlarınan biri. Ol házirgi kúnde jáhán, milliy hám regionlıq ekonomika quramında jetekshi orınlardı iyeleydi. Biraq, bul makroekonomika tarmaǵınıń rawajlanıwı túrli mámleketlerde túrlishe keshedi; rawajlanıp atırǵan mámleketlerde awıl xojalıǵı, atap aytqanda diyxansılıq kóbirek ekstensiv ózgeshelikke iye bolsa, jetekshi

mámleketlerde ol intensiv rawajlanıp barıp atır. Soğan uyqas halda, agroekonomikanıń natiyjeliligi, miynet ónimliligi de geografıyalıq tárepten parıq etedi.

Fermer xojalıǵı — jeke yamasa uzaq múddetke awıl xojalıǵı ónimlerin jetistiriw menen shuǵıllanatuǵın xojalıq esaplanadı.[5]. Fermer xojalıǵınıń social-ekonomikalıq mazmunı hám iskerlik kórsetiw tártibi túrli mámleketlerde túrlishe bolıp, awıl xojalıǵı islep shıǵarıw munasábetleriniń rawajlanıw dárejesi hám qásiyetleri, sonıń menen birge, miynetten hám jerden paydalanıw sharayatları, awıl xojalıǵı óndirisin industriyalastırıw hám qánigelestiriw dárejesi, kapital kólemi sıyaqlı faktorlar menen belgilenedi.

Ózbekstanda dáslepki Fermer xojalıǵı Ózbekstan Respublikasınıń 1992-jıl 3-iyulda qabil etilgen " Dıyxan xojalıǵı tuwrısındaǵı" nızamına muwapıq, dıyxan xojalıǵı formasında dúzildi, daslep iri awıl xojalıǵı kárxanaları quramındaǵı ishki

Fermer xojalıqları hám ǵárezsiz yuridikalıq shaxs retindegi Fermer xojalıǵı iskerlik kórsetdi.[3]. 90 -jıllardıń aqırlarınan baslap Fermer xojalıǵın shólkemlestiriw jáne onıń iskerligine tiyisli huqıqiy munasábetler Ózbekstan Respublikasınıń " Fermer xojalıǵı tuwrısındaǵı" nızamı (1998-jıl 30 -aprel; jańa redaktorda 2004-jıl 26 avgust) menen tártiplestiriledi.[2].

Qoraózek rayonu Qaraqalpaqstan Respublikasınıń aymaqlıq bir bólegi bolıp, onıń arqa-shıǵıs tárepinde jaylasqan. Rayon batıstan Shımbay, Kegeyli, Nókis rayonları, arqadan Moynaq rayonu, shıǵıstan Taxtakópir rayonu, shıǵıs - qubladan Beruniy rayonu hám qubla - batıstan Amudarya rayonu menen shegaralas. Rayon tiykarınan awıl xojalıǵına qánigelesken bolıp, tiykarınan paxtashılıq hám biyday jetistiriw menen shuǵıllanadı.

1-súwret. Qaraózek rayonu kartası

Kórinip turǵanında, rayon tiykarınan segiz awıl puqaralar jıyınınan quralǵan bolıp, olar Berdaq APJ, Ak. S.Kamalov APJ, Qoybaq APJ, A.Dosnazarov

APJ, Quralpa APJ, Madeniyat APJ, Esimozek APJ. Bul APJlarda jaylasqan fermer xojalıqları hám olardıń egislik maydanları haqqındaǵı maǵlıwmatlardı tógende

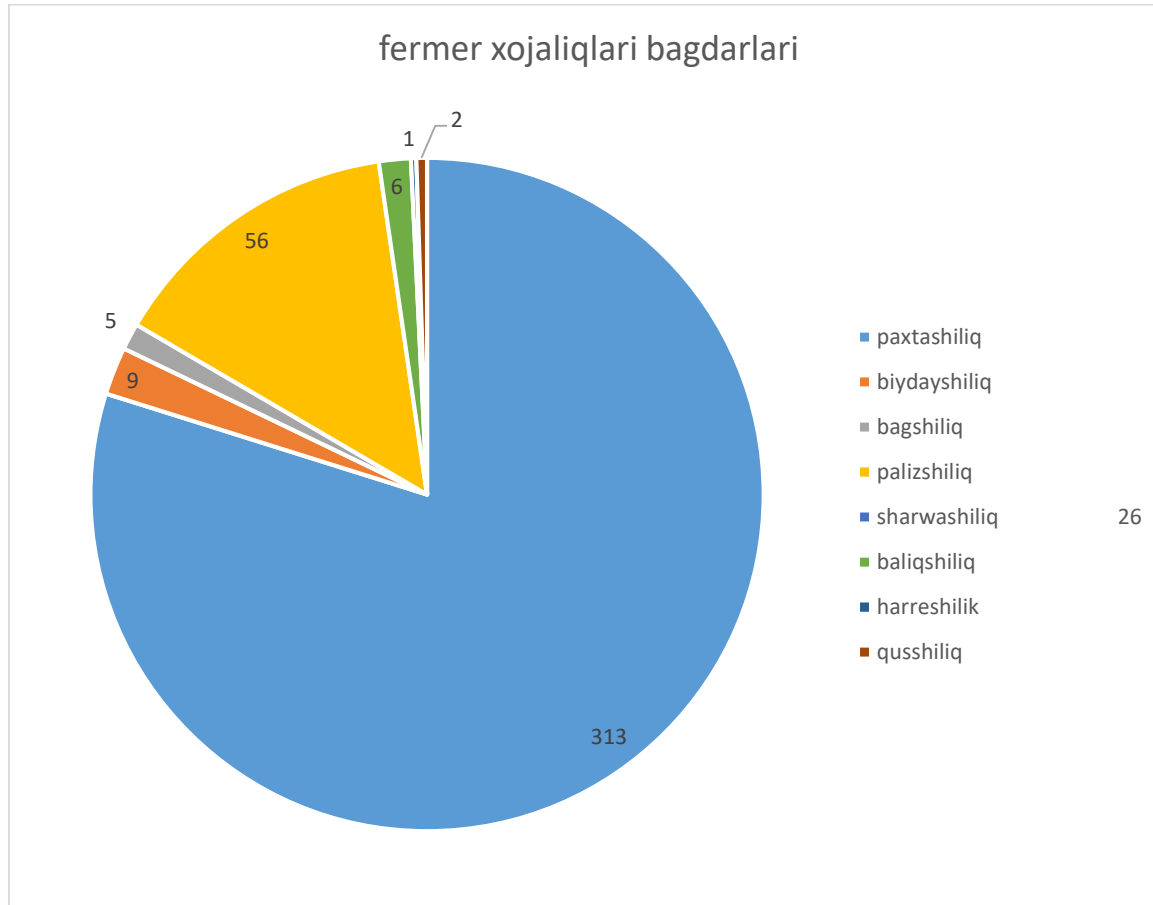
keltirilgan keste tiykarında bilip alsaq boladi.

1-keste. Qaraozek rayoni fermer xojalqlari sani ham olardiñ jer maydani

No	Massiv atı	Fermer xojalqlari sani	Uliwmajer maydani
1	Berdaq APJ	78	5725,6
2	Ak. S.Kamalov APJ	59	5848,6
3	Qoybaq APJ	17	24203,6
4	A.Dosnazarov APJ	54	8082,3
5	Quralpa APJ	33	4487,8
6	Madeniyat APJ	85	9821,6
7	Esimozek APJ	36	3829,8
8	Qaraozek APJ	56	6162,1

Bul fermer xojalqlariniñ tiykarǵı baǵdarları: paxtashılıq, biydayshılıq, sharwashılıq, hárreshilik, júzimshilik, palizshılıq esaplanadi.

1-diagramma. Fermer xojalqlariniñ tiykarǵı baǵdarları

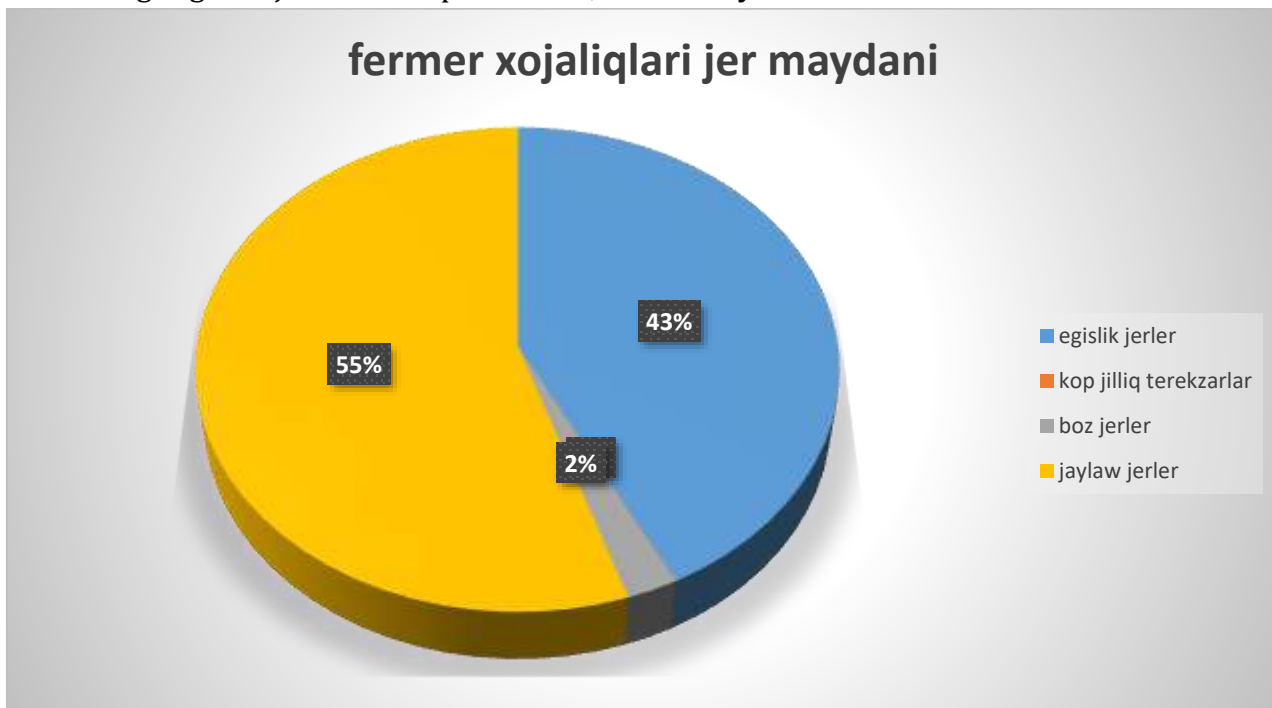

Diagrammada sáwlelengenindey, tiykarǵı fermer xojalıǵınıń baǵdarı paxtashılıq esaplanadı. Fermer xojalıqlarınan 313i paxtashılıq, 9i biydayshılıq, 5i baǵshılıq, 56i palızshılıq, 6i balıqshılıq, 1i hárreshilik, 2i qusshılıq penen shuǵıllanadı. [4].

Fermer xojalıqlarınıń usı baǵdarlardı rawajlandırıwda tiykarǵı roldı álbette egislik jerler quraydı. Topıraqtıń ónimdarlıǵı egislik jerlerdiń kóp boliwına,

óz náwbetinde ónimniń joqarı boliwına óz úlesin qosarı sózsiz. Sonlıqtan da, egislik jerlerdi keńeytiw, jaramsız jerlerdi jaqsılaw maqsetinde arnawlı agrotexnologiyalardan paydalanıw hám olardı ámeliyatta qollaw arqalı jaqsı nátiyjelerge erisiw awıl xojalıǵı ushin úlken áhmiyetke iye. Rayondaǵı jer maydanın hám jerlerdi analizlew arqalı tómendegilerdi taptıq.

2-diagramma. Fermer xojalıqlarınıń jer maydanları

Kórinip turǵanıday, jer maydanlarınıń 43%in egislik jerler qurasa, 55%in jaylaw jerler quraydı. Al, kóp jilliq terekzarlar hám boz jerler 2%in ǵana quraydı. Bunnan kórinip turǵanıday, egislik jerler sanın asiriw jaylaw jerleriniń sanınıń kemeyiwine baylanisli. Bul máseleni sheshiw ushin arnawlı zamanagóy agrotexnologiyalardan paydalanıw hám fermer hám diyxan xojalıqlarınıń egislik maydanları sanın kóbeytiw kerekligi ayqın.

Solay etip, Qaraózek rayonu fermer hám diyxan xojalıqları sanı anarǵulim kópligi aniqlandı. Olar arasında tiykarınan paxtashılıq, biydayshılıq, sharwashılıq hám

qusshılıq baǵdarlarınıń keń en jayǵanlıǵı awıl xojalıǵı ushin úlken áhmiyetke iye ekenligi sózsiz. Óytkeni, mámleketimiz ekonomikasınıń rawajlanıwı usı fermer hám diyxan xojalıqlarınıń iskerligi nátiyjesinde ámelge asadı. Sonlıqtan da, rayondaǵı fermer hám diyxan xojalıqlarınıń iskerligin jánede rawajlandırıw ushin mámleket óz gezeginde arnawlı perspektivalardı ámelge asiriwi maqsetke muwapıq.

Juwmaqław. Joqarıda keltirilgen maǵlıwmatlarǵa tiykarlanıp, usınday juwmaqqa keldik: awıl xojalıǵı tarawında fermer hám diyxan xojalıqlarınıń ornı

ayriqsha. Óytkeni, olardıń iskerligi pútkil mámleket ekonomikasınıń rawajlanıwına óz úlesin qosadı. Sol sebepli, fermer hám diyxan xojalıqlarınıń iskerligin qollap-quwatlaw, olardı zamanagóy agrotexnologiyalar menen támiynlew mámleket aldında turǵan tiykarǵı mashqalalardan biri sanaladı. Usi orında,

Qaraózek rayonınıń fermer xojalıqlarınıń iskerligi atap ótildi hám alıńǵan maǵlıwmatlarǵa tiykarlanıp sonı aytıp ótiw kerek, rayon búgingi kúnde óz iskerligin unamli orınlamaqta. Buniń ayqın dáliyli, fermer xojalıqlarınıń rawajlanıwında kórsek boladı.

References:

1. www.lex.uz. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori, 10.10.2017 yildagi PQ-3318-son
2. O'zbekiston Respublikasining "Fermer xo'jaligi to'g'risida"gi qonuni. 1992 yil 3-iyul.
3. O'zbekiston Respublikasining "Dehqon xo'jaligi to'g'risida"gi qonuni. 1998 yil 30 aprel.
4. www.qrstat.uz. Qorao'zak tumanining makroiqtisodiy ko'rsatkichlari. 2021-yil yanvar holati.
5. Sanoat va Qishloq xo'jaligi asoslari" M.Qodirova Navoiy.:2008
6. Valijonov A.R. Osobennosti sovremennogo etapa razgosudarstvleniya i privatizatsii. – Vosemnadtsatie Mejdunarodnie Plexanovskie chteniya «Reformirovanie i modernizatsiya natsionalnoy ekonomiki – strategicheskiy kurs na demokratizatsiyu i obnovlenie obshestva»: Tezisi dokladov professorsko-prepodavatelskogo sostava i spetsialistov-praktikov (26 marta 2005g). Viezdnaya sessiya v g.Tashkente. – M.: izd-vo REA, 2005, s.22-23.